

Peningarþvætti í íslenskri refsilöggjöf

-BA ritgerð í lögfræði -

Guðmundur Þórir Steinþórsson

Lagadeild
Félagsvísindasvið
Umsjónarkennari: Ásta Stefánsdóttir
Apríl 2011

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Formáli

Ritgerð þessi er lokaverkefni í grunnnámi lagadeildar Háskóla Íslands. Eins og titill hennar ber með sér fjallar hún um peningaþvætti í íslenskum refsirétti. Strax og heimildaöflun vegna ritgerðarinnar hófst í janúar 2011 varð mér ljóst að hér á landi hefur nær ekkert verið skrifað um peningaþvætti eins og það er í íslenskum refsilögum. Varð vinnan við ritgerðina því skemmtileg áskorun.

Til að skila af mér eins góðu verki og kostur er leitaði ég ráðlegginga hjá ýmsum aðilum og ber hér að minnast á þá.

Leiðsagnar, ráðgjafar og aðstoðar við heimildaöflun naut ég frá Ástu Stefánsdóttur lögfræðingi og stundakennara við lagadeild Háskóla Íslands. Ráðgjafar og aðstoðar við heimildaöflun naut ég einnig frá Hólmsteini Gauta Sigurðssyni saksóknara auk aðgangs að bókasafni hans um peningaþvætti en hér skal upplýst að heimildir hérlandis um málið eru fremur rýrar í roðinu og ekki mjög aðgengilegar. Við gagnaöflun veittu mér aðstoð Eyjólfur Ármannsson saksóknarfulltrúi og Daði Kristjánsson saksóknari. Gagnlegar ábendingar auk yfirlesturs á handriti fékk ég hjá Haraldi Steinþórssyni, Steinþóri Haraldssyni, Hönnu Rún Sverrisdóttur og Hrannari Má Sigurðssyni.

Þakka ég öllum ofangreindum aðilum kærlega fyrir veitt liðsinni.

Reykjavík, 15. apríl 2011

Guðmundur Þórir Steinþórsson.

EFNISYFIRLIT

1	Aðfararorð.....	3
2	Peningaþvætti.....	4
2.1	Peningaþvætti innan fræðikerfis lögfræðinnar.....	5
2.1.1	Fjármunabrot.....	6
2.1.2	Hagnaðarbrot	6
2.1.3	Niðurstaða	7
2.2	Áhrif alþjóðasamfélagsins á gildandi rétt	9
3	Samspil 254. gr. hgl. og 264. gr. hgl.....	12
3.1.1	Eftirfarandi hlutdeild.....	12
3.1.2	Norrænn réttur.....	13
3.1.3	Upptaka ávinnings	13
3.2	Almennt um hylmingu samkvæmt 254. gr. hgl.	14
3.2.1	Fullframningarástig	15
3.2.2	Verknaðarandlag	16
3.2.3	Refsimörk.....	16
3.2.4	Huglæg skilyrði refsiábyrgðar	16
3.3	Almennt um peningaþvætti samkvæmt 264. gr. hgl.	17
3.3.1	Verknaðarandlag	18
3.3.2	Refsimörk.....	20
3.3.3	Huglæg skilyrði refsiábyrgðar	20
3.3.4	Verknaðaraðferðir	21
3.3.5	Fullframningarástig	22
4	Skil milli 254. gr. hgl. og 264. gr. hgl.....	24
5	Niðurstaða	27
	Heimildaskrá	28
	Dómaskrá	29

1 Aðfararorð

Alþjóðavæðing viðskiptalífsins hefur leitt af sér fjölda tækifæra. Þar á meðal er aukið frelsi í vörum- og fjármagnsflæði milli landa. Tækifærum fylgja oft vandamál. Alþjóðleg skipulögð glæpastarfsemi. Peningaþvætti er ein af undirstöðum slíkrar starfsemi og felst í að koma ólögmætum fjármunum í umferð með löglegum.

Með ákvæðum í almennum hegningarlögum hefur íslenski löggjafinn gert þessa háttsemi refsiverða. Svo sem sagði í umfjöllun um markmið löggjafans í þeim efnunum, í *Hérd.Rvk, 6. apríl 2001 (S-1003/2000)*: „*Meginmarkmiðið með því að gera háttsemina refsiverða er að höggva að rótum afbrota með því að uppræta aðalhvata þeirra, þann ávinnung sem af þeim kann að leiða.*“

Í fyrri hluta þessarar ritgerðar er hugtakið peningaþvætti skilgreint og er þá litið til framkvæmdarinnar eins og hún er í sinni einföldustu mynd.

Stiklað er á þeim alþjóðlegu samningum sem Ísland hefur undirgengist um aðgerðir gegn peningaþvætti og það alþjóðasamstarf sem Ísland er aðili að er rakið. Auk þess er fjallað lítillega um lög nr. 64/2006 um aðgerðir gegn peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka¹, en löginn ásamt ákvæði 264. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940² má rekja til þessa alþjóðasamstafs.

Aðalhluti ritgerðarinnar fjallar um ákvæði 264. gr. hgl., sem er tiltölulega nýtt í almennum hegningarlögum. Er aðaláherslan lögð á að kryfja ákvæðið og hvernig því hefur verið beitt í réttarframkvæmd. Þá er í upphafi rakið samspil við 254. gr. hgl. um hylmingu en ákvæðin eru tengd að vissu leyti. Fjallað er um einkenni beggja ákvæða og litið til norræns réttar um sambærileg ákvæði í löggjöf. Einnig er lítillega er fjallað um ákvæði hgl. um upptöku ávinnings.

Því næst er fjallað almennt um bæði ákvæðin, forsaga er rakin, fjallað er um hvenær brotið telst gegn ákvæðunum og hvert verknaðarandlag þeirra er. Refsimörk beggja ákvæða eru skoðuð og lokt hin huglægu skilyrði refsiábyrgðar. Umfjöllunin er þannig upp byggð að fyrst er vikið að þessum atriðum varðandi 254. gr. hgl. og því næst er vikið að sömu atriðum um 264. gr. hgl. Að endingu eru ákvæðin rakin saman og komist að niðurstöðu um hvort þeirra þjóni betur markmiði löggjafans sem vopn í baráttunni gegn peningaþvætti. Að endingu eru niðurstöður ritgerðarinnar raktar saman og rakið hvort breytinga sé þörf á gildandi lagaumhverfi sem líta ber til í baráttunni við peningaþvætti.

---

¹ Hér eftir ppl.

² Hér eftir hgl.

2 Peningaþvætti

Ákvæði um peningaþvætti komu fyrst inn í íslenska löggjöf árið 1993 með setningu laga nr. 39/1993 um breyting á almennum hegningarlögum og lögum nr. 80/1993 um aðgerðir gegn peningaþvætti. Hugtakið peningaþvætti er því fremur nýtt hugtak í íslenskum rétti.

Í greinargerð með frumvarpi sem varð að lögum nr. 80/1993 kemur fram að hugtakið sé dregið af enska hugtakinu „money laundering“ og eigi sér ekki samsvörun við annað í íslenskum rétti.³

Enska hugtakið er talið eiga rætur að rekja til hins svokalla *Watergate-hneykslis* á áttunda áratug síðustu aldar en birtist fyrst að því að talið er í bandarísku lagamáli árið 1982, í dómsmáli er varðaði peningaþvætti⁴ og hefur síðan þá verið notað á alþjóðavettvangi um brot af þessu tagi.⁵

Í inngangsorðum ritsins *Dirty money* eftir William C. Gilmore, prófessor í alþjóðlegum reffsirétti, er að finna eftirfarandi lýsingu á hugtakinu og þeim hvötum sem liggja að baki peningaþvætti:

Money laundering is the process by which criminal proceeds are sanitized to disguise their illicit origins. It is a major international problem which confronts governments and policy makers worldwide. Criminals around the globe, whether drug barons in South America or fraudsters and racketeers in Europe, all have one thing in common. They need to distance themselves from their crimes by finding safe havens for their profits, where they can be made to look legitimate. Given the speed with which money can move around the globe the problem requires common international approaches.⁶

Frá því að brot er framið og þar til ávinnungi, sem kemur til vegna brotsins, er komið í löglega starfsemi með peningaþvætti má telja þrjú stig framkvæmdar. Í fyrsta lagi er um að ræða flutning á ávinnungi brots í fjármálakerfið. Í öðru lagi er reynt að leyna upprunalegu eignarhaldi á fjármunum. Í þriðja lagi er um að ræða samþættingu, sem felst í því að illa fengnum fjármunum er blandað saman við löglega. Í ýmsum tilvikum geta þessi stig framkvæmdar blandast saman eða átt sér stað samtímis.⁷

³ Alþt. 1992-1993, A-deild, bls. 2023.

⁴ Um er að ræða mál sem þekkt er undir heitinu *US v. \$4,255,625.39*. Það varðaði mjög umfangsmikið peningaþvætti af fíkniefhabrotum.

⁵ William C. Gilmore: *Dirty money*, bls. 20.

⁶ William C. Gilmore: *Dirty money*, bls. 11.

Þýðing höfundar útleggst svo: Peningaþvætti er sú háttsemi að þvo ávinnung brota í þeim tilgangi að fela uppruna þeirra. Um er að ræða meiri háttar alþjóðlegt vandamál sem ríkisstjórnir og aðrir stefnumarkandi aðilar á alþjóðavettvangi standa frammi fyrir. Brotamenn um allan heim, jafnt eiturlýfjabarónar í Suður Ameríku sem falsrarar og svikarar í Evrópu eiga eitt sameiginlegt: Þeir þurfa að láta líta svo út að afrakstur brota sé ekki frá þeim sjálfum kominn, með því að koma ávinnningnum í öruggt skjól þar sem hann virðist vera til kominn á lögmætan hátt. Í ljósi þess hraða sem fjármunir fara um veröldina í dag þarf þetta vandamál sameinaða alþjóðlega nálgun.

⁷ William C. Gilmore: *Dirty money*, bls. 32-33.

Margvíslegar aðferðir eru til við peningaþvætti. Þó hefur verið talið að atferli brotamanns feli ávallt í sér þrennt. Í fyrsta lagi að fela eignarhald og uppruna ávinnings, í öðru lagi að hafa stjórn og yfirsýn á ávinningi og í þriðja lagi að umbreyta honum í önnur verðmæti.⁸

Í ársskýrslu peningaþvættisskrifstofu ríkislöggreglustjóra árið 2006 eru rakin dæmi frá alþjóðastofnunum um peningaþvætti. Neðangreint dæmi sýnir vel og á einfaldan hátt hvernig peningaþvætti fer fram og hvernig illa fengnum fjármunum er komið í löglega umferð:

Fíkniefnainnflytjendur á Íslandi stofnuðu hlutafélög bæði hér á landi og í Þýskalandi. Fyrirtækið flutti inn tölvuvarning sem var verðlaus en var verðlagður mjög hátt samkvæmt innflutningsskjölum. Greitt var fyrir vöruna með tékkum gefnum út á þýska fyrirtækið auk innflutningsgjálda og tolla af varningnum. Þessir tékkar voru síðan leystir út í banka í Þýskalandi.⁹

2.1 Peningaþvætti innan fræðikerfis lögfræðinnar

Til þess að velta upp stöðu peningaþvættisbrota innan fræðikerfis lögfræðinnar er rétt að kanna nánar flokkun afbrota. Hugtakið peningaþvætti er skilgreint í 1. tölul. 1. mgr. 3. gr. laga nr. 64/2006 um aðgerðir gegn peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka:

Þegar einstaklingur eða lögaðili tekur við eða aflar sér eða öðrum ávinnings með broti sem er refsivert samkvæmt almennum hegningarlögum, svo sem auðgunarbroti eða meiri háttar skattaeða fíkniefnabroti, tollalögum, lögum um ávana- og fíkniefni, áfengislögum og lyfjalögum. Einnig er átt við þegar einstaklingur eða lögaðili tekur að sér að geyma, dylja eða flytja slíkan ávining, aðstoðar við afhendingu hans eða stuðlar á annan sambærilegan hátt að því að tryggja öðrum ávining af slíkum refsiverðum brotum.

Peningaþvætti varðar fjárhagsleg verðmæti sem eru ávinnungur annarra brota eins og fram hefur komið. Brot sem varða fjárhagsleg verðmæti má flokka í fjármunabrot, hagnaðarbrot, auðgunarbrot og efnahagsbrot.¹⁰

Ef peningaþvætti samkvæmt 264. gr. hgl. er skoðað má rökstyðja ýmsar niðurstöður um hvar flokka ætti brot af því tagi. Í þessari umfjöllun verður rökstutt að þau þau teljist að hluta til flokks hagnaðarbrota í þrengri merkingu og í heild sinni til flokks fjármunabrota.

---

⁸ William C. Gilmore: *Dirty money*, bls. 32-33.

⁹ Ársskýrsla peningaþvættisskrifstofu ríkislöggreglustjóra 2006, bls. 19.

¹⁰ Lögfræðiorðabók með skýringum, bls. 128, 179, 33 og 88:

Fjármunabrot: Brot sem snúast um hvers konar fjárhagsleg verðmæti, ýmist þannig að verknaður beinist að áþreifanlegum verðmætum sem eru fyrir hendi eða að því að afla ávinnings eða spara útgjöld með ólögmætum hætti án þess að um eiginlega fjármunayfirlæslu sé að ræða.

Hagnaðarbrot: Brot framin í hagnaðarskyni, auðgunarbrot og fleiri afbrot sem fela í sér ólögmæta fjárlöfun og sparnað útgjalda og hafa þannig í för með sér ólögmæta yfirlæslu fjármuna, svipað og auðgunarbrot, þótt þau séu ekki skilgreind svo.

Auðgunarbrot: Brot framin í auðgunarskyni sem beinast yfirleitt að tilteknu verknaðarandlagi og felast í ólögmætri yfirlæslu þessara verðmæta til annarra manna eða lögaðila sem ekki hafa rétt til umráða yfir þeim.

Efnahagsbrot: Refsiverð háttsemi í hagnaðarskyni sem fer fram kerfisbundið og reglulega í annars löglegri starfsemi einstaklinga eða lögaðila.

Velta mætti því upp þeirri spurningu hvort peningaþvætti samkvæmt 264. gr. hgl. skuli teljast til auðgunarbrota í ljósi áþekkrar verknaðarlýsingar 254. gr. hgl. um hylmingu og fyrrnefndrar skilgreiningar í 1. tölul. 1. mgr. 3. gr. pþl. Þeirri spurningu er svarað neitandi miðað við núgildandi rétt, en 254. gr. hgl. hefur verið talin sérregla um aðstoð við að koma undan ávinningi af auðgunarbrotum.¹¹

2.1.1 Fjármunabrot

Fjármunabrot snúast um fjárhagsleg verðmæti og til verknaðarandlags þeirra teljast fjármunir. Beinist því verknaðaraðferð brotanna að þeim. Til dæmis geta fjárvík samkvæmt 248 gr. hgl. talist til fjármunabrota og einnig undanskot virðisaukaskatts samkvæmt 40. gr. laga nr. 50/1988 um virðisaukaskatt. Tilvísuð lagaákvæði geta átt við um hvort tveggja auðgunarbrot og efnahagsbrot.¹²

Flest fjármunabrot eru einnig hagnaðarbrot en svo þarf ekki alltaf að vera. Veltur það á því hvort hugtakið hagnaðarbrot sé notað í þrengri eða rýmri merkingu. Til dæmis flokkast eignaspjöll í skilningi 257. gr. hgl. sem fjármunabrot en þau eru ekki hagnaðarbrot.

Til fjármunabrota teljast bæði auðgunarbrot og hagnaðarbrot í þrengri merkingu.¹³ Verknaðarandlag og aðferð peningaþvættisbrota snýst alltaf um fjárhagsleg verðmæti og má því ætíð telja þau til fjármunabrota svo sem áður segir. Eins og rakið verður í komandi umfjöllun teljast peningaþvættisbrot einnig að hluta til hagnaðarbrota í þrengri merkingu.

2.1.2 Hagnaðarbrot

Hagnaðarbrot eru víðtækari en auðgunarbrot. Einkenni þeirra er að með þeim er stefnt að ólögmætri öflun ávinnings og huglæg skilyrði þeirra eru ásetningur eða gáleysi. Hagnaðarhvöt¹⁴ liggar nærrí þeirri grundvallahugsun þessa brota, þ.e. að það sé framið í hagnaðarskyni.¹⁵

Rýmri merking hagnaðarbrota felur í sér ýmis brot þar sem sameiginlegt einkenni þeirra er hagnaðarhvöt. Til þeirra getur til dæmis talist brot gegn 257. gr. hgl. um eignaspjöll ef sá sem eyðileggur eigur annars manns gerir það gegn greiðslu þriðja manns. Greiðslan er þá

¹¹ Alþt. 1998-1999, A-deild, bls. 1517.

Í 4. og 5. kafla ritgerðarinnar er vikið að muni á 254. gr. og 264. gr.

¹² Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 406 og 410.

¹³ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 406.

¹⁴ Lögfræðiorðabók með skýringum, bls. 48 og 179:

Ávinningshvöt->Hagnaðarhvöt „Hvöt að baki verknaði sem felst í því að afla sér eða öðrum ávinnings.“

¹⁵ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 406-408.

Sjá þó bls. 408: „Það væri að ýmsu leyti óheppilegt að miða brotaflokkun við hvatir (t.d. ávinningshvöt). Hún gæti leitt til þess, að til væru hagnaðarbrot, sem ekki væru fjármunabrot, og einnig mætti gera ráð fyrir auðgunarbrotum, sem ekki væru hagnaðarbrot.“

hagnaðarhvötin og brotið samkvæmt því hagnaðarbrot í rýmri merkingu. Brot af þessu tagi hafa þó ekki alltaf verið talin til hagnaðarbrota því þau beinast aðallega að öðrum og meiri hagsmunum en fjárverðmætum, þó hagnaðarhvöt sé þeim að baki.¹⁶

Þrengri merking hagnaðarbrota felur í sér brot þar sem verknaðarlýsing tekur til fjárhagslegs ávinnings og geta þau fallið undir ákvæði hegningarlaga og sérrefsilaga.

Til þeirra geta talist mútubrot í skilningi 128. gr. hgl., auðgunarbrot í skilningi XXVI. kafla laganna og sala ávana- og fíkniefna í skilningi 4. gr. a. laga nr. 65/1974 um ávana- og fíkniefni.¹⁷

2.1.3 Niðurstaða

Innan hinnar þrengri merkingar má svo finna sérstaka deild hagnaðarbrota. Jónatan Þórmundsson segir í grein sinni *Einkenni auðgunarbrot*¹⁸ að einkenni slíkra brota sé að fjárhagslegur ávinningur er lögbundið skilyrði refsiábyrgðar, refsihækkunar eða að ásetningur sé til að afla slíks ávinnings. Þessi lýsing getur þó einnig átt við brot sem ekki teljast hagnaðarbrot í eðli sínu. Varðandi brot sem falla í þessa sérstöku deild segir Jónatan erfitt geta verið að greina milli saknæmis og hagnaðarhvata, sér í lagi ef skilyrði refsiábyrgðar eru hvatir auk saknæmis. Orðrétt segir hann:

„Orðalag ákvæðis felur í sér fyrst og fremst saknæmisskilyrði (ásetning), þótt það gæti bent til annars. Mörgum þessara brota er svo háttar, að með þeim er stefnt að fjárhagslegum ávinningi eðli máls samkvæmt, svo sem mítuþægni eftir 128. gr. eða 5. tl. 103. gr. hgl.“¹⁹

Í fyrri málsl. 264. gr. hgl. kemur fram að verknaður feli í sér að taka við ávinningi af broti, nýta eða afla sér ávinnings. Í 128. gr. hgl. kemur fram að refsivert sé fyrir opinberan starfsmann að taka við ávinningi eða gjöfum eða láta lofa sér eða öðrum slíku.²⁰ Orðalag beggja ákvæða er nokkuð líkt. Mætti því álykta að verknaður samkvæmt fyrri málsl. 264. gr. teljist til hagnaðarbrota í þrengri merkingu svo sem Jónatan tekur dæmi um varðandi 128. gr. hgl.

Í síðari málsl. 1. mgr. 264. gr. er lýst nokkrum mismunandi verknaðaraðferðum sem allar fela í sér aðstoð við að koma undan ávinningi brots. Eru þær umbreyting ávinnings,

¹⁶ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrot: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 408.

¹⁷ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrot: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 406-408.

¹⁸ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrot: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 407.

¹⁹ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrot: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 407.

²⁰ Jónatan Þórmundsson: „Mútur“, bls. 380-381: „Ávinningur þarf ekki að vera fjárhagslegs eðlis og getur verið öðrum til handa en hinum brotlega starfsmanni sjálfum, enda beinlínis tekið fram í ákvæðinu. Ávinning verður að túlka rúmt.“

flutningur, geymsla, aðstoð við afhendingu, leynd á ávinningsi eða uppruna hans, eðli, staðsetningu eða ráðstöfun. Hinn brotlegi þarf ekki að njóta hagnaðar af háttsemi sinni.

Seinni málslíðurinn inniheldur því ekki eins sterka tilvísun til hagnaðarhvatar og fyrri málslíðurinn. Verknaðarlýsingarnar snúast þá um fjárhagsleg verðmæti og má því almennt telja þennan hluta 1. mgr. til fjármunabrota en ekki hagnaðarbrota í þrengri merkingu. Þessu til stuðnings má vísa í neðangreindan dóm þar sem sakfellt var fyrir aðstoð við afhendingu ávinnings af fíkniefnabroti:

Hérd. Suðl. 14. maí 2007 (S-150/2006). H var fangavörður í fangelsinu L og var sakfelldur fyrir fíkniefnabrot með því að hafa smyglæð fíkniefnum á L og ætlað að afhenda þau meðákærða, fanganum M. Þá var hann sakfelldur fyrir peningaþvætti í opinberu starfi með því að hafa móttekið umslag frá M, sem H vissi að innihélt 100 þúsund króna söluandvirði fíkniefna. Umslagið afhenti hann öðrum manni, X. H játaði sök og töldust brot hans varðandi peningaþvætti varða við þágildandi 1. og 2. mgr. 264. gr. hgl. og 138. gr. hgl. Í rökstuðningi fyrir ákvörðun refsingar H sagði meðal annars að hann hefði verið undir miklum þrýstingi frá föngum á L. Hann hafi óttast um sinn hag og virtist hagnaðarvon ekki hafa verið hvati gjörða hans, þrátt fyrir að hann hafi fengið greiðslur fyrir í fyrstu

Hér er hvorki auðgunarásetningur né hagnaðarhvöt til staðar. Má álykta af dóminum að hagnaðarhvöt þarf ekki alltaf að liggja að baki peningaþvættisbroti þó svo að háttsemin í eðli sínu snúi að fjárhagslegum verðmætum. Hér var það þrýstingur frá föngum sem dómfelldi umgekkst í starfi sem lá að baki brotum hans. Þess ber að geta að hinn dómfelldi játaði sök og voru ekki reifuð sjónarmið um heimfærslu háttseminnar í dóminum.

Því er ekki til að dreifa hver veitti umslaginu viðtöku og hvernig ávinningsi var ráðstafað eftir háttsemi H. Hins vegar hefði X einnig gerst brotlegur við 264. gr. hgl. með viðtöku á ávinningsnum eins og H var. Hvort háttsemi hans lúti að fjármunabroti eða hagnaðarbroti þarf í fyrsta að horfa til þess hvort hann hafi gegnt sama hlutverki og H sem milliliður og afhent hann öðrum manni, sem þá myndi lúta að síðari málsl. 1. mgr. 264. gr. hgl. og því falla undir fjármunabrot. Í öðru lagi þarf að horfa til þess hvort hann hafi nýtt ávinningsinn í eigin þágu og þannig hagnast. Væri þá háttsemi hins óþekkt manns hagnaðarbrot í þrengri merkingu.

Af öllu framangreindu má álykta að peningaþvættisbrot í skilningi. 1. mgr. 264. gr. séu alltaf fjármunabrot á þeirri forsendu að verknaðarandlag og aðferð við framningu brotsins snýst um fjárhagsleg verðmæti. Fyrri málslíður ákvæðisins teljist svo einnig til hagnaðarbrota í þrengri merkingu. Ef svo væri í gildandi rétti að ákvæði 254. gr. hgl. um hylmingu væru ekki til staðar mætti eflaust telja 264. gr. hgl. til auðgunarbrota einnig.

2.2 Áhrif alþjóðasamfélagsins á gildandi rétt

Meðferð á ávinningu afbrota getur teygt anga sína víða og á milli landa. Samkvæmt 3. mgr. 4. gr. hgl. er hægt að refsa manni fyrir peningaþvætti samkvæmt 264. gr. hgl. ef það er framið innan íslenska ríkisins þó að frumbrot sem ávinnungur leiðir af hafi verið framið erlendis. Skal því fjallað hér lítillega fjalla um þær þjóðarréttarreglur sem íslenska ríkið hefur skuldbundið sig til að innleiða í landsrétt og hafa verið taldar móta gildandi löggjöf. Þess ber að geta að umfjöllunin er ekki tæmandi.

*Samningur Sameinuðu þjóðanna*²¹ gegn ólöglegri verslun með fíkniefni og skynvilluefní²² frá árinu 1988 var gerður í framhaldi tveggja eldri samninga SP um fíkniefni.²³ Í honum segir að aðildarríkjum sé rétt og skylt að gera þvætti refsivert í landslöggjöf sinni. Hefur verknaðarlýsing 3. gr. samningsins orðið fyrirmund annarra alþjóðasamninga um peningaþvætti sem leitt hefur til sambærilegrar löggjafar víða um heim.²⁴

*Samningur SP gegn fjölbjóðlegrí, skipulagðri brotastarfsemi*²⁵ frá árinu 2000 var innleiddur í íslenska löggjöf með lögum nr. 149/2009 um breytingu á almennum hegningarlögum. Markmið hans var meðal annars að auka skilvirkni og samvinnu aðildarríkjanna í baráttu við meðal annars skipulagða brotastarfsemi, peningaþvætti, hryðjuverk og mansal.²⁶ Byggir ákvæði 264. gr. hgl. á þessum samningi.²⁷

*Samningur SP gegn spillingu*²⁸ frá árinu 2003 var innleiddur í íslenska löggjöf með lögum nr. 143/2010 um breyting á almennum hegningarlögum. Fjallar hann meðal annars um peningaþvætti og refsinæmi þess. Í 24. gr. samningsins kemur fram að samningsríki skuli huga að því að gera refsiverða þá háttsemi að leyra eða varðveita áfram eign, sé vitneskja um að hún sé tilkomin vegna brots framið er af ásetningi og er refsivert samkvæmt samningnum. Samningurinn hefur ekki orðið hvati að breytingu á íslenskri löggjöf um peningaþvætti nema að því leyti að unnt er að sækja mann til saka eftir hgl. fyrir brot sem falla undir samninginn, þó þau séu framin utan íslenska ríkisins sbr. 6. gr. hgl.

²¹ Hér eftir skammstafaðar SP.

²² Á ensku útleggst heiti hans: United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988. Hér eftir: Fíkniefnasamningurinn.

²³ Sjá nánar: 1) Samningur SP um fíkniefni frá 30. mars 1961. Á ensku: United Nations Single Convention on Narcotic Drugs, 1961. 2) Samningur SP um skynvilluefní frá 21. febrúar 1971. Á ensku: Convention on Psychotropic Substances 1971.

²⁴ William C. Gillmore: *Dirty Money*, bls. 66.

²⁵ Á ensku: Convention on Transnational Organized Crime. Hér eftir nefndur Palermó-samningurinn.

²⁶ William C. Gillmore: *Dirty Money*, bls. 66-68.

²⁷ Þskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 5 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

²⁸ Á ensku: United Nations Convention against Corruption, 2003.

Hinum alþjóðlega fjármálaaðgerðahóp *FATF*²⁹ var komið á fót á leiðtogafundi sjö helstu iðnríkja heims í París árið 1989 og hefur hann aðsetur hjá *OECD*. Helsta hlutverk *FATF* er að vinna gegn því að fjármálakerfið sé notað til peningaþvættis. Tilurð *FATF* má rekja til upphafs níunda áratugs síðustu aldar þegar skipulögð glæpasamtök juku umsvif sín með fikniefnaviðskiptum og hófu að koma ávinningsi brota í fjármálakerfið.³⁰

Sérhæfðar rannsóknir eru viðhafðar hjá *FATF* til að kortleggja aðferðarfræði sem viðhöfð er við peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka og eru á vegum hópsins gefin út almenn tilmæli til allra aðildarríkja svo og sérstök tilmæli til einstakra ríkja. *FATF* metur aðgerðir hvers ríkis við innleiðingu tilmæla en aðildarríki hafa skuldbundið sig til að laga löggjöf og starfsreglur að tilmælunum *FATF*.³¹

Ísland varð aðili að *FATF* árið 1991 og hér á landi er starfandi peningaþvættisskrifstofa undir efnahagsbrotadeild embættis ríkislöggreglustjóra. Meðal verkefna hennar er móttaka og greining tilkynninga vegna gruns um peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka samkvæmt lögum nr. 64/2006. Skrifstofan var einnig með þeim fyrstu innan aðildarríkjanna til að taka þátt *Egmont group* samstarfinu³² sem byggir að mestu á *FATF*.³³

Alþjóðastofnanir á borð við alþjóðalöggregluna Interpol hafa einnig látið sig peningaþvætti varða allt frá upphafi níunda áratugs síðustu aldar. Helsti munurinn á *FATF* og Interpol er að Interpol sérhæfir sig ekki einungis í brotum er varða peningaþvætti og fjármögnun³⁴

Hinn svokallaði *þvættissamningur* eða *samningur um þvætti leit, hald og upptöku ávinnings af afbrotum* var samþykktur á vettvangi Evrópuráðsins árið 1990.³⁵ Hann byggir á fikniefnasamningnum en tekur á rýmri hátt á þvættisbrotum með ítarlegri reglum um samvinnu og málsmæðferð aðildarríkja.³⁶

Í 6. gr. samningsins kemur fram að aðildarríki skuli gera þvættisbrot refsiverð í landslögum. Bann við þvætti í þeirri mynd sem kveðið var á um í þvættissamningnum var

²⁹ *FATF* er stytting á Financial Action Task Force on Money Laundering.

³⁰ William C. Gilmore: *Dirty money*, bls. 91.

³¹ William C. Gilmore: *Dirty money*, bls. 92-93.

³² *Egmont group of Financial Intelligence Units – FIU*. Aðilar að samstarfinu eru yfir 100 og er meðal annars starfræktur gagnagrunnur um upplýsingar varðandi fyrirtæki og einstaklinga annarra aðildarríkja í baráttunni gegn peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka. Sjá nánar: *Skýrsla peningaþvættisskrifstofu ríkislöggreglustjóra 2008*, bls. 8.

³³ Skýrsla peningaþvættisskrifstofu ríkislöggreglustjóra 2008, bls. 8.

William C. Gilmore: *Dirty money*, bls. 79-80.

³⁴ William C. Gilmore: *Dirty money*, bls. 79.

³⁵ Evrópuráðið, sem Ísland gerðist aðili að árið 1950, hefur meðal annars að grunnmarkmiði að koma að nánari einingu meðal aðildarríkjanna. Sjá nánar: Stefán Már Stefánsson: *Evrópusambandið og Evrópska efnahagssvæðið*, bls. 31-32.

³⁶ William C. Gillmore: *Dirty Money*, bls. 162-163.

Alþt. 1996-1997, A-deild, bls. 1660.

lögfest hér á landi með almennum hegningarlögum með lagabreytingu árið 1997. Tvisvar hafa efnislegar breytingar orðið ákvæðinu, árið 2001 og árið 2009 svo sem nánar er vikið að síðar.³⁷

Ísland er aðili að *EES-samningum* og samræmi við 7. gr. hans hefur Ísland skuldbundið sig til að laga landslöggjöf að ákvæðum og þeim EB-reglum sem vísað er til í viðaukum samningsins.

Tilskipun 91/308/EB um ráðstafanir gegn því að fjármálakerfið sé notað til peningaþvættis frá árinu 1991 var innleidd hér á landi með lögum 80/1993 um aðgerðir gegn peningaþvætti og lögum nr. 39/1993 um breytingu á almennum hegningarlögum. Tilskipunin byggði að miklu leyti á fíkniefnasamningnum og var hún tekin upp í EES-samninginn. Samkvæmt tilskipuninni var það fortakslaus krafa að hvert ríki setti reglur um peningaþvætti vegna ávinnings af fíkniefnabrotum. Hverju ríki var í sjálfsvald sett hvort reglur um peningaþvætti tækju á ávinningi af öðrum brotum. Var það gert hér á landi með hegningarlagabreytingu.³⁸

Árið 2001 var *tilskipun 2001/97/EB* innleidd hér á landi með lögum nr. 42/2003 um breyting á lögum 80/1993. Tilskipunin var samþykkt í þeim tilgangi að rýmka tilskipunina frá 1991 sem var talin takmarkast um of við ávinning af fíkniefnabrotum, en ljóst var að peningaþvætti teygði anga sína til annarrar brotararfsemi einnig.³⁹

Tilskipun 2005/60/EB um ráðstafanir gegn því að fjármálakerfið sé notað til peningaþvættis og til fjármögnunar hryðjuverka var arftaki ofangreindra eldri tilskipana og byggði á þeim. Var hún innleidd hér á landi með lögum nr. 64/2006 um aðgerðir gegn peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka, sem tók við af lögum nr. 80/1993.⁴⁰

Lögin kveða á um skyldu einstaklinga og lögaðila, sem koma að starfsemi sem gæti verið notuð til að þvætta ávinning eða fjármagna hryðjuverk, til að þekkja viðskiptavini sína og kanna til hlítar þau viðskipti sem talin eru af því tagi sbr. 1. gr. pþl.

Sú skylda hvílir á einstaklingum og lögaðilum sem tilgreindir eru í 2. gr. pþl. til að tilkynna viðskipti sem gætu snúið að peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka sbr. 1. mgr. 17. gr. pþl. Í nefndu ákvæði kemur fram að tilkynna skuli grun um þess háttar viðskipti til

³⁷ Þskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 26 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

³⁸ Alþt. 1992-1993, A-deild, bls. 3711.

³⁹ Alþt. 2002-2003, A-deild, bls. 3715.

⁴⁰ Alþt. 2005-2006, A-deild, bls. 3922.

lögreglu og sbr. 2. mgr. 2. gr. reglugerðar nr. 804/2007 um rannsókn og saksókn efnahagsbrota er það ríkislöggreglustjóri sem móttetur tilkynningar af því tagi.⁴¹

Þau viðskipti sem tilkynna á eru einkum þau sem teljast óvenjuleg, mikil eða flókin miðað við venjubundna starfsemi viðskiptamanns eða virðast ekki hafa fjárhagslegan eða lögmætan tilgang, að því er fram kemur í síðari málsl. 1. mgr. 17. gr. þþl. Brjóti tilkynningaskyldur einstaklingur eða lögaðili gegn ákvæðum laganna varðar það sektum sbr. 27. gr. þþl.

3 Samspil 254. gr. hgl. og 264. gr. hgl.

Ákvæði refsilaga geyma nú tvö ákvæði sem leggja refsingu við meðferð ávinnings af refsiverðri háttsemi. Í fyrsta lagi 254. gr. laganna um hylmingu og í öðru lagi 264. gr. peningaþvætti. Í þessum kafla verður vikið að einkennum beggja ákvæða.

3.1.1 Eftirfarandi hlutdeild

Í hlutdeild felst að brotamanni er veitt liðsinni við lögbrot og er það refsivert samkvæmt 22. gr. hgl. Reglan um eftirfarandi hlutdeild kemur fram í 4. mgr. 22. gr. hgl. en ákvæðinu hefur ekki mikið verið beitt í framkvæmd vegna strangra ábyrgðarskilyrða.⁴² Ákvæði 253. gr., 263. gr., og 264. gr. hgl. eru talin lýsa eftirfarandi hlutdeild og þá sem sjálfstæð og sérhæfð hlutdeildarákvæði.⁴³

Í athugasemdum með frumvarpi sem varð að lögum nr. 10/1997 um breyting á almennum hegningarlögum kom fram að ákvæði 4. mgr. 22. gr. hefði að geyma þrengri verknaðarlýsingu en áskilið er í alþjóðasamningum um peningaþvætti.

Áður en tekin var ákvörðun um að 264. gr. hgl. myndi taka á peningaþvætti var því velt upp hvort mögulegt væri að rýmka gildissvið 4. mgr. 22. gr. Það var ekki talið samræmast alþjóðlegum skuldbindingum sem kváðu um skyldu aðildarríkja um að gera hlutdeild og tilraun til þvættis á ávinningi refsiverða.⁴⁴

Um hugtakið peningaþvætti sagði í athugasemnum að það lýsti betur hugtakinu „money laundering“ en til dæmis hylming. Auk þess þótti hylmingarhugtakið of þróngt til að þjóna hlutverki því sem ákvæði 264. gr. átti að þjóna samkvæmt alþjóðasamningum.⁴⁵

⁴¹ 520 tilkynningar bárust árið 2008. Sjá: *Skyrsla peningaþvættisskrifstofu ríkislöggreglustjóra fyrir árið 2008*, bls. 12: „Upplýsingar úr langflestum tilkynningum voru sendar lögreglunni á höfuðborgarsvæðinu eða annarri staðarlöggreglu, þar sem þær voru notaðar við rannsóknir mála. 18 tilkynningar voru rannsakaðar hjá efnahagsbrotadeild ríkislöggreglustjóra, en vegna eins máls bárust 14 tilkynningar. Á árinu 2008 leiddi engin tilkynning um grun um peningaþvætti til saksóknar af hálfu efnahagsbrotadeilda.“

⁴² Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 429.

⁴³ Jónatan Þórmundsson: *Afbrot og refsiábyrgð I*, bls. 135.

⁴⁴ Alþt. 1996-1997, A-deild, bls. 1660.

⁴⁵ Alþt. 1996-1997, A-deild, bls. 1660.

Hylming samkvæmt 254. gr. hgl. er sjálfstætt brot og leggur refsingu við því að halda ólöglega fyrir eiganda hlut eða öðru verðmæti, sem aflað hefur verið á þann hátt sem segir í auðgunarbrotakafla hegningarlaga, án þess að brotið varði við þau. Þá er refsiverð þáttaka í ávinningi af slíkum brotum, veiting aðstoðar við að halda slíkum ávinningi eða stuðla að því á annan hátt að viðhalda ólöglegum afleiðingum brotsins⁴⁶

Peningaþvætti samkvæmt 264. gr. er sjálftsætt brot og hefur í eðli sínu verið talið til eftirfarandi hlutdeildar. Í 1. mgr. 264. gr. hgl. er viðtaka ávinnings, nýting og öflun hans ásamt meðferð refsiverð ef áviningurinn er af broti á broti á hegningarlögum eða öðrum lögum lýst refsiverð með mörgum mismunandi verknaðaraðferðum.⁴⁷

3.1.2 Norrænn réttur

Í norrænum rétti er peningaþvætti gert refsivert á þann hátt að við lagasetningu hefur verknaðarlýsingin verið felld undir ákvæði viðkomandi refsilaga sem taka á eftirfarandi hlutdeild um bæði hylmingu og peningaþvætti. Þannig er ekki um sérákvæði að ræða eins og hér á landi. Í dönskum hegningarlögum var farin sú leið að peningaþvætti eins og því hefur verið lýst í 264. gr. hgl. var látið rúmast innan 290. gr. dönsku laganna um hylmingu.⁴⁸

Í Noregi og Svíþjóð er einnig um slíkt að ræða sbr. 317. gr. í 31. kafla norskra hegningarlaga og 6. og 7. gr. í 9. kafla sánskra hegningarlaga.⁴⁹

3.1.3 Upptaka ávinnings

Þegar fjallað er um meðferð á ávinningi afbrota, óháð því hvort um 254. hgl. gr. eða 264. gr. hgl. er að ræða, er óhjákvæmilegt annað en að fjalla lítillega um kafla VII. A. hgl. um upptöku. Kaflinn kom nýr í hegningarlög með lögum nr. 149/2009 um breyting á almennum hegningarlögum í samræmi við Palermó-samninginn.

Í 69. gr. hgl. og 69. gr. a. hgl. er að finna almennar heimildir um jafnvirðisupptöku ávinnings og hluta sem notaðir eru við brot. Við skoðun á ákvæðunum eru það það helst 69. gr. b. hgl. og 69. gr. c. hgl. sem tengjast ávinningi peningaþvættis.

⁴⁶ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 429.

⁴⁷ Alpt. 1997-1998, A-deild, bls. 1661.

⁴⁸ Vagn Greve og Thomas Elholm: *Forbrydelseerne*, bls. 64-65 og 68.

Sjá hér til hliðsjónar: *UJR. 2005*, bls. 839 þar sem maður var sakfelldur á grundvelli 290. gr., fyrir að hafa flutt 22 þúsund evrur til Hollands sem sýnt þótti að væru áviningur fíkniefnaviðskipta. Var honum gert að sæta fangelsi í tíu mánuði.

⁴⁹ Hólmsteinn Gauti Sigurðsson: Islandsk rettspraksis om medvirkning i henhold til hvitvasking og bestemmelsen i straffelovens §264 med hensyn til begrepet forvarning og inndragning, bls. 9.

Brottsbalk 1962:700.

LOV 1902-05-22 nr 10: Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven).

Þannig má gera upptækan ávinnung brots, sé það alvarlegt og ávinnungur sé verulegur og einnig geta skapast aðstæður til að gera upptæk verðmæti hjá öðrum en brotamanni sjálfum sbr. 69. gr. b. Hafi ávinnungi verið blandað saman við eignir sem aflað hefur verið löglega má gera upptækt matsvirði ávinningsins sbr. 69. gr. c. hgl. Samkvæmt 69. gr. b. hgl. þarf sá sem upptökukrafa beinist að, að sýna fram á lögmæta öflun fjármuna. Ekki þarf að sýna fram á að hana megi rekja til tiltekins refsiverðs brots. Er um að ræða öfuga sönnunarbyrði og frávik frá meginreglu sakamálaréttarfars að sönnunarbyrðin hvíli á ákærvaldinu. Skilyrði þess að upptökukrafa nái fram að ganga eru að í brot hafi falist verulegur ávinnungur og varði 6 ára fangelsi hið minnsta. Áþekk ákvæði eru ákvæði 76. gr. danskra hegningarlaga og 68. gr. þeirra norsku.⁵⁰

Í *Hrd. 2. desember 2010 (495/2010)* var fallist á að uppfyllt væru skilyrði 69. gr. b. um upptöku ávinnings af peningaþvætti samkvæmt 264. gr. hgl. en í málinu fólst ávinnungur í um 8,5 milljónum króna og skartgripa að verðmæti tveggja milljóna. G, sem sakfelldur var í málinu og upptökukrafan beindist að þótti ekki hafa sýnt fram á lögmæta öflun fjármuna.

3.2 Almennt um hylmingu samkvæmt 254. gr. hgl.

Í rannsóknarþætti Grágásar, þjóðveldislógum Íslendinga var lögð refsing við því að taka við ávinnungi þjófstolinna muna:

Kost á maður að höfða sök við hvorn sem vill, þann er gripinn hefir að halda eða hinn, er hann hyggur að stolið hafi. Jafnmikið varðar manni ef hann þiggur eða kaupir vísvitandi þjófstolið, sem hinum er stal – sá er þjófsnautur, og svo þeim er réð þjófráðum.

Ofangreind tilvitnun í ákvæði Grágásar sýnir að viðtaka ávinnings í auðgunarbrotum hefur löngum verið refsiverð. Sama refsing var þannig lögð á þann sem frumbrot framdi og þann sem við ávinnungi tók.⁵¹

Við setningu hegningarlaga árið 1940 stóð vilji lögjafans til þess að ákvæði 254. gr. um eftirfarandi hlutdeild í auðgunarbroti væri sett í einu lagi.⁵² Ákvæðið tekur á auðgunarbrotum samkvæmt XXVI. kafla hgl. Við skoðun á dómasafni Hæstaréttar frá setningu ákvæðisins kemur í ljós að ítrekað hefur reynt á 254. gr. hgl. í dómaframkvæmd.

⁵⁰ Þskj. 16, 138. lögþ. 2009-12, bls. 5 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

⁵¹ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 449.

⁵² Alþt. 1939, A-deild, bls. 397.

3.2.1 Fullframningarstig

Háttsemi telst refsinæm falli hún undir verknaðarlýsingu ákvæðis⁵³ Verknaðaraðferð 254. gr. getur falist í margs konar háttsemi. Hefur verið talið að miðað við flokkun auðgunarbrota samkvæmt XXVI. kafla hgl. í svokölluð einhliða og tvíhliða brot geti hylming fallið í báða flokka. Einhliða eru þau brot þar sem framkvæmd eru af hinum brotlega án þess að brotaþoli verknaðar komi við sögu. Tvíhliða brot áskilja að brotaþoli sé þannig fenginn til fjárhagslegrar ráðstöfunar með aðferð sem telst saknæm samkvæmt XXVI. kafla laganna.⁵⁴

Í *Hrd. 1994, bls. 2481* var ákært fyrir þjófnað og hylmingu en skartgripir fundust á heimili X við húsleit. Áður hafði X reynt að fá fundarlaun frá eiganda skartgripanna. Talið var að það hefði ekki getað dulist Ö að munirnir væru þýfi.

Hér má deila um hvort að eigandi hafi að einhverju leyti geta talist brotaþoli þar sem X neitaði að afhenda honum skartgripina, þrátt fyrir vitneskju um að þeir tilheyrðu honum.

Hylmingarbrot hafa meðal annars verið talin vera einhliða brot.⁵⁵ Það er þó ekki einhlítt því hún getur falist í tileinkun verðmæta sem stafa frá auðgunarbroti en einnig í því að aðstoð við að viðhalda ávinningi af auðgunarbroti. Þá getur hún talist tileinkunarbrot óháð aðferðinni sem beitt var við frumbrot.⁵⁶

Í *Hrd. 1999, bls. 4329(227/1999)* var Ö meðal annars sakfelldur fyrir að hafa komið fyrir stolnum tölvubúnaði i ólæstum kjallara á heimili meðákærða og fyrir hafa tekið við faxtæki frá einum meðákærða, vitandi að þess var aflað með auðgunarbroti.

Brot gegn ákvæði 254. gr. hgl. telst fullframið⁵⁷ þegar aðili veitir viðtöku ávinningi auðgunarbrota eða viðheldur ólögmæti þeirra sbr. ofangreinda dóma.

Jónatan Þórmundsson segir í grein sinni *Afbrot og refsiábyrgð I*, bls. 38. að aðstæður við hylmingu kunni m.a. að vera þær að þýfi finnist í vörlum sakbornings og eðli málssins samkvæmt gæti hann verið grunaður um frumbrotið. Hins vegar sé sönnunarbyrðin erfið varðandi frumbrotið og því sé 254. gr. hgl. því beitt í staðinn.⁵⁹

⁵³ Jónatan Þórmundsson: *Afbrot og refsiábyrgð I*, bls. 38.

⁵⁴ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 412.

⁵⁵ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 412.

⁵⁶ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 416.

⁵⁷ Jónatan Þórmundsson: *Afbrot og refsiábyrgð I*, bls. 103: „Afbrot telst fullframið, þegar allir þeir efnisþættir verknaðar eru fram komnir, svo sem hlutaðeigandi refsiákvæði tilgreinir eða hefur að geyma í verknaðarlýsingu sinni. Vanti eitthvað upp á það hlutrænt séð, að öll þau atriði séu fram komin, sem í verknaðarlýsingu felast, er sá verknaður refsilaus, nema skilyrði refsiverðrar tilraunar séu fyrir hendi.“

⁵⁸ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 430.

⁵⁹ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 430.

3.2.2 Verknaðarandlag

Verknaðarandlag hylmingar er fjárhagslegur ávinnungur annarra auðgunarbrota. Ef andlagið hefur breyst er ígildi þess talið gilt andlag, til dæmis reiðufé sem þýfi er keypt fyrir það.⁶⁰

Í *Hrd. 1985, bls. 150* var G sakfelldur fyrir að hafa aðstoðað meðákærða W við varðveislu á ávinnungi auðgunarbrots og með því að hafa tekið hluta af ávinnungnum og notað til gjaldeyriskaupa. Gjaldeyrir í málinu taldist því til verknaðarandlags.

3.2.3 Refsimörk

Refsimörk hylmingar sem koma fram í 1. mgr. 254. gr. hgl. eru tvískipt. Þannig varðar brot gegn ákvæðinu allt að 4 ára fangelsi en hafi hinn brotlegi talið sig vera í lögmætum erindagjörðum við verknaðinn getur komið til fangelsi allt að einu ári. Refsilækkunarheimild er í 2. mgr. 254. gr. hgl. og er þá skilyrði að verknaður varði ávinning brots samkvæmt 246. gr. um ólögmæta meðferð á fundnu fé eða 253. gr. um misneytingu.

Í *Hrd. 1998, bls. 4139* voru X og Y ákærðar fyrir brot gegn 254. gr. hgl. með því að hafa tekið við fjármunum sem voru ávinnungur af auðgunarbroti meðákærða Z. Ósannað var að þær hefðu vitað af þjófnaði Z á fjármununum en hins vegar hefði þeim mátt vera ljóst, miðað við það sem Z sagði þeim um tilkomu fjársins að vörlur þeirra X og Y væru auðgunarbrot. Þær voru því sakfelldar fyrir brot gegn 2. mgr. sbr. 1. mgr. 254. gr.

3.2.4 Huglæg skilyrði refsiábyrgðar

Saknæmi lýsir huglægri afstöðu geranda til verknaðar sem refsinæmur er. Er hugtakið tvískipt, annars vegar ásetning til brots og hins vegar gáleysi. Þessi tvö skilyrði nefnast saknæmisskilyrði og koma fram í 18. gr. hgl. Ásetningur er alltaf áskilinn til að maður verði brotlegur við ákvæði hegningarlaga. Kemur fram í ákvæðinu að fyrir gáleysisbrot skuli ekki refsa nema til þess sé sérstök heimild í lögunum sjálfum.⁶¹

Í refsirétti gildir svokölluð samsvörunarregla, en í henni felst í að huglæg afstaða geranda þarf að taka til allra efnispáttar brots á verknaðarstundu. Gildir reglan um bæði saknæmisskilyrðin, ásetning og gáleysi.⁶² Nátengd henni er reglan um andlag ásetnings sem felur í sér að ásetningur þarf að ná til allra efnispáttar verknaðar sem lýsir honum fullfrömdum í verknaðarlýsingu ákvæðis.⁶³

Skilyrði refsiábyrgðar samkvæmt 254. gr. eru að hinum brotlega hafi verið ljóst að verknaðarandlagið stafaði frá einhverju auðgunarbroti. Ekki þarf að sýna fram á frumbrotið en

⁶⁰ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 428.

⁶¹ Jónatan Þórmundsson: *Afbrot og refsiábyrgð II*, bls. 24.

⁶² Jónatan Þórmundsson: *Afbrot og refsiábyrgð II*, bls. 91.

⁶³ Jónatan Þórmundsson: *Afbrot og refsiábyrgð II*, bls. 91.

ef brotið varðar við 2. mgr. 254. gr. gætu sönnunaraðstæður leitt til þess að hinn brotlegi myndi njóta vafans og refsa ætti samkvæmt því ákvæði.⁶⁴

Auðgunarásetningur er skilyrði refsiábyrgðar í auðgunarbrotum. en hann felur í sér samkvæmt athugasemdum í frumvarpi við 243. gr. hgl. að ásetningur brotamanns hafi verið sá að afla sér eða öðrum fjárvinnings á þann hátt að annar maður biði ólöglega fjártjón.⁶⁵ Þó er undandtekning vegna skjalafalsbrota þar sem 155. gr. hgl. um skjalafals tæmir sök gagnvart 248. gr. hgl. um fjárvík.⁶⁶ Samkvæmt þessu þarf að vera fyrir hendi að sá sem frumbrotið framdi hafi auðgast á ólögmætan hátt.

Nokkurs konar viðhengisbrot við hylmingu er 263. gr. hgl. þar sem kaup af hlutum sem fengnir hafa verið með auðgunarglæp eru gerðir refsiverðir. Þar er stórfellt gáleysi skilyrði refsiábyrgðar.⁶⁷

Í *Hrd. 1974, bls. 544* var A sakfelldur fyrir að hafa keypt 100 veski af ókunnugum manni og selt þau áfram. Veskjunum hafði ádur verið stolið úr pótsendingum. Dómurinn taldi vísbendingar um að A hefði haft grun um að veskin væru illa fengin og var hann dæmdur fyrir brot á 263. gr. hgl.

Í þessum domi kom m.a. fram að A hefði logið til um nafn þegar hann seldi veskin. Það var metið honum til stórfellds gáleysis. Þess ber að geta að ákvæði 263. gr. virðist ekki vera beitt mikið í framkvæmd.

3.3 Almennt um peningaþvætti samkvæmt 264. gr. hgl.

Pvættisákvæði 264. gr. hegningarlaga eins og það er í dag má rekja til ársins 1993. Með lögum nr. 39/1993 um breyting á almennum hegningarlögum var bætt við hgl. nýrri grein 173. b. Með því ákvæði var viðtaka og meðferð ávinnings af brotum samkvæmt 173. gr. a. hgl. um stórfelld fíkniefnabrot gerð refsiverð.⁶⁸ Ákvæði 173. gr. b. er forveri 264. gr. hgl. en eðlismunur ákvæðanna er sá að hið fyrrnefnda tók einungis á brotum er varðaði við

⁶⁴ Jónatan Þórmundsson, „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 430.

⁶⁵ Alþt. 1939, A-deild, bls. 397.

⁶⁶ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 430.

⁶⁷ Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“, bls. 429.

⁶⁸ Alþt. 1973-1974, A-deild, bls. 1759-1760:

173. gr. a. hljóðaði svo: Hver, sem andstætt ákvæðum laga um ávana- og fíkniefni lætur mörgum mönnum í té ávana- og fíkniefni eða afhendir þau gegn verulegu gjaldi eða á annan sérstaklega saknæman hátt, skal sæta fangelsi allt að 10 árum.

□ Sömu refsingu skal sá sæta, sem gegn ákvæðum nefndra laga framleiðir, býr til, flytur inn, flytur út, kaupir, lætur af hendi, tekur við eða hefur í vörslum sínum ávana- og fíkniefni í því skyni að afhenda þau á þann hátt, sem greint er í 1. mgr.

Alþt. 1992-1993, A-deild, bls. 3712:

173. gr. b. hljóðaði svo: Hver, sem tekur við eða aflar sér eða öðrum ávinnings af broti gegn 173. gr. a, skal sæta fangelsi allt að 10 árum. Sömu refsingu skal sá sæta sem geymir eða flytur slíkan ávinning, aðstoðar við afhendingu hans eða stuðlar á annan sambærilegan hátt að því að tryggja öðrum ávinning af slíku broti.

fíkniefnabrot. Vilji löggjafans stóð til þess að ná til þeirra sem stóðu að baki alvarlegum fíkniefnabrotum. Var litið svo á að viðtaka ávinnings af þeim væri jafnalvarleg háttsemi og refsísmörk beggja ákvæða voru því ákvæðin hin sömu, 10 ár.⁶⁹

Með lögum nr. 10/1997 um breyting á almennum hegningarlögum var lagaumgjörð þvættis breytt. Með 3. gr. laganna var 173. gr. b. hgl. felld á brott og með 4. gr. var þvætti ávinnings á öllum brotum á hegningarlögum komið í 264. gr. hgl.⁷⁰ Tilgangur lagabreytingarinnar var að fullgilda fíkniefnasamninginn og þvættissamninginn en þeir samningar hafa haft hvað mest áhrif á löggjöf hér á landi og á alþjóðavettvangi eins og fjallað var umvikið var að í kafla 1.3⁷¹ Með breytingunni varð þvætti ávinnings af öllum brotum á hegningarlögum og ákveðnum sérrefsilögum gert refsivert og taldi löggjafinn sig nú hafa uppfyllt skyldu 6. gr. þvættissamningsins sem áskildi að þvætti á öllum brotum yrði sjálfstætt brot í landslögum.⁷²

Tvisvar hafa orðið efnislegar breytingar á ákvæðinu frá árinu 1997.

Sú fyrri með lögum nr. 32/2001 um breyting á almennum hegningarlögum og var refsing vegna brots á 173. gr. a. um stórfellt fíkniefnabrot þyngd úr tíu árum í tólf ár og breyttist þá 2. mgr. 264. gr. í samræmi við það.

Sú síðari sem jafnframt var veigameiri var gerð með lögum nr. 149/2009 um breyting á almennum hegningarlögum. Var hún gerð til að uppfylla skyldur Íslands vegna *Palermósamningsins* svo og til að bregðast við skýrslu *FATF-nefndarinnar* um Ísland.

3.3.1 Verknaðarandlag

Andlag brots í skilningi 264. gr. hgl. er ávinningur, sama hvaða nafni hann nefnist. Er hann fjárhagslegur og til hans teljast allar tegundir eigna. Þar undir falla því fasteignir, lausafjármunir og fjárverðmæti, áþreifanleg eða ekki, svo og skjöl og gögn sem teljast skilríki fyrir eignum eða fjárverðmætum að öðru leyti.⁷³ Svo fremi sem ávinningur telst til fjárhagslegra verðmæta telst hann til brotaandlags ákvæðisins

⁶⁹ Alþ. 1998-1999, A-deild, bls. 1517.

⁷⁰ 264. gr. hljóðaði svo: Hver sem tekur við eða aflar sér eða öðrum ávinnings af broti samkvæmt lögum þessum skal sæta sektum, varðhaldi eða fangelsi allt að 2 árum. Sömu refsingu skal sá sæta sem geymir eða flytur slíkan ávinning, aðstoðar við afhendingu hans eða stuðlar á annan sambærilegan hátt að því að tryggja öðrum ávinning af broti. Nú er brot ítrekað eða stórfellt og getur refsing þá orðið varðhald eða fangelsi allt að 4 árum.

Refsing getur orðið fangelsi allt að 10 árum ef um ræðir ávinning af broti skv. 173. gr. a.

Ef ávinningur er smávægilegur og engin sérstök atvik auka saknæmi brotsins skal mál eigi höfðað nema almenningshagsmunir krefjist.

Sé brot framið af gáleysi varðar það sektum eða varðhaldi. Varði brotið sem ávinningur stafar frá ekki þyngri refsingu en varðhaldi má láta refsingu falla niður.

⁷¹ Alþ. 1996-1997, A-deild, bls. 1657.

⁷² Alþ. 1996-1997, A-deild, bls. 1664.

⁷³ Pskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 26 (enn óbirt í A-deild Alþ.).

Andlag brots samkvæmt 317. gr. norsku hegningarlaganna er skýrt rúmt. Getur undir það fallið sérhver ávinnungur af broti, snertanlegur eða ósnertanlegur. Endanlegt mat á því hvort um sé að ræða ávinnung eða ekki liggur síðan hjá dómstólum í hverju tilviki.⁷⁴ Í dönsku hegningarlögnum hefur ákvæði 290. gr. einnig verið skýrt rúmt.

Því má draga þá ályktun að ekki skipti máli hve mikill ávinnungur leiði af broti, ef hann telst til fjárhagslegra verðmæta og telst aflað með broti á hegningarlögum eða sérrefsilögum. Er það í samræmi við þau sjónarmið sem fram komu í *Hrd. 2. desember 2010 (495/2010)* sem síðar verða reifaðir og *Hrd. 2000, bls. 3856 (200/2001)*.

3.3.2 *Efni 264. gr. hgl.*

Ákvæði 264. gr. hgl. gerir sem fyrr segir refsivert að taka við ávinnungi af broti á hegningarlögum og sérrefsilögum samkvæmt orðalagi ákvæðisins. Þannig þurfa ekki að vera fyrir hendi sérstakar refsiheimildir í öðrum lögum. Ákvæðið hefur því rúmt gildissvið enda var markmið lagabreytingarinnar árið 2009 að rýmka það.⁷⁵

Í 2. mgr. 264. gr. hgl. kemur fram að sá sem framið hefur frumbrot og fremur jafnframt brot samkvæmt 1. mgr. skuli sæta sömu refsingu og þar greinir. Þessi háttsemi hefur verið kölluð sjálfsþvætti og felur í sér frumbrot annars vegar og þvætti af ávinnungi frumbrots hins vegar.⁷⁶

Í norskum rétti hefur samsvarandi ákvæði 3. mgr. 317. gr. norsku hegningarlaganna verið skýrt svo að sýna þurfi fram á ákveðna athöfn eftir frumbrotið svo hægt sé að refsa fyrir sjálfsþvætti. Þannig nægir ekki athafnaleysi, sem til dæmis felst í því hafa ágóða í vörslu sinni.⁷⁷ Ætla má að áþekk sjónarmið gildi í íslenskum rétti enda liggur það í eðli peningaþvættis að koma þarf ávinnungi í annan búning eða reyna að hylja hann.

Í *Hrd. 2000, bls. 3856 (200/2001)* kom fram að peningaþvætti getur verið framhaldsbrot en þar var B sakfelldur fyrir að hafa í 66 skipti á rúmu tveggja ára tímabili keypt gjaldeyri. :

„Suma daga fór hann margar ferðir í banka, stundum liðu fáir dagar á milli, oft um hálfur mánuður en stundum einn til þrír mánuðir. Telur dómurinn að hér sé um að ræða samfellda og samkynja háttsemi og er brotið því metið sem framhaldsbrot.“

Þessi dómur sýnir fram á hversu stórtæk háttsemi kann að felast í peningaþvætti.

⁷⁴ Alf Petter Högberg og Ulf Stridbeck: *Hvidvasking*, bls. 37.

⁷⁵ Þskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 12 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

⁷⁶ Þskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 26-27 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

⁷⁷ Alf Petter Högberg og Ulf Stridbeck: *Hvidvasking*, bls. 40.

3.3.3 Refsimörk

Hámarksrefsing fyrir brot gegn 1. mgr. 264. gr. hgl. ákvæðinu er allt að sex ára fangelsi. Má það rekja til vilja löggjafans um að peningaþvættisbrot hefðu sama refsihámark og auðgunarbrot. Var því leitast við að hafa eitt refsihámark á almennum grundvelli ólíkt því sem áður var en *FATF* vék að þessu í skýrslu sinni um Ísland.⁷⁸

Fyrir sjálfsþvætti samkvæmt 2. mgr. 264. gr. er refsiákvörðun svo háttað að brotasamsteypa samkvæmt 77. gr. getur gilt um hana eftir atvikum og er því refsing allt að 6 ára fangelsi sbr. 1. mgr. 264. gr. fyrir peningaþvættið.⁷⁹

Heimild til refsiþyngingar kemur fram í 3. mgr. 264. gr. hgl. og getur orðið fangelsi allt að 12 árum ef um ræðir ávinning af broti samkvæmt 173. gr. a.

Fyrir gáleysisbrot gegn ákvæði 1. mgr. 264. gr. segir að það varði sektum eða fangelsi allt að sex mánuðum.

3.3.4 Huglæg skilyrði refsiábyrgðar

Í 4. mgr. 264. gr. er sérstök heimild til að refs fyrir peningaþvætti af gáleysi. Huglæg skilyrði 264. gr. hgl. eru því ásetningur og gáleysi sbr. 18. gr. Mörkin milli þeirra skýrast ágætlega í neðangreindum dómi þar sem fram kom að ásetningur til brots á 1. mgr. 264. gr. sé miðaður við vitneskju sakbornings um að ávinnings hafi verið aflað á ólögmætan hátt. Sé þessi vitneskja ekki til staðar er það virt honum til gáleysis samkvæmt 4. mgr. 264. gr.

Hrd. 2000, bls. 3873 (161/2001) G og E voru m.a. ákærðir fyrir peningaþvætti af ásetningi samkvæmt 1. mgr. 264. Gefið að sök að hafa tekið við 2 milljónum í reiðufé sem greiðslu frá S upp í hlut í kjötsmiðjunni R. Greiðslan var ágöði fíkniefnabrota. Þá var E ákærður fyrir að hafa mótttekið frá S um 4 milljónir króna sem voru ávinnings fíkniefnabrota og hafa ætlað að fá lögmanninn SG, sem einnig var ákærður, til að gera málamynndagerning. SG var sýknaður og ekki er vikið að honum frekar. Í héraðsdómi var litið til tengsla G og E við S, sem þegar málsmeðferð stóð yfir hafði hlotið dóm fyrir stórfelld fíkniefnabrot. Brot E gegn 1. mgr. 264. gr. töldust sönnuð, hann og S tengdust E m.a. keypt af honum fíkniefni. Hæstiréttur staðfesti dóm héraðsdóms en þyngdi refsingu E í 20 mánaða fangelsi. Í héraðsdómi þótti hins vegar ekki sýnt fram á vitneskju G um að fyrri greiðslan væri ávinnings fíkniefnaviðskipta og var hann því sýknaður. Þá var G einnig ákærður fyrir peningaþvætti samkvæmt 1. mgr. 264. með móttöku launagreiðslu frá S í formi heimilistækja og húsgagna. Var andvirði hennar um 360 þúsund krónur. S greiddi það með reiðufé sem hann hugðist fá endurgreitt frá fyrirtæki þeirra R. Þegar þetta brot var framið var liðinn nokkur tími frá þeirri háttsemi sem G var sýknaður af og tengsl komin á með þeim, m.a. fíkniefnaviðskipti. Í héraðsdómi sagði: „Máttí hann því einnig vita að greiðsla sú er S reiddi fram í greint sinn væri hluti af ávinnings fíkniefnaviðskipta hans. Samkvæmt þessu er rétt að heimfæra þessa háttsemi ákærða undir 1. sbr. 4. mgr. 264. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Var vörn ekki áfátt þess vegna þar sem málið var

⁷⁸ Pskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 26 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

⁷⁹ Pskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 27 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

Lögfræðiorðabók með skýringum bls. 66:

Brotasamsteypa: Fleiri en eitt afbrot framið af sama manni, sem bæði eða öll eru framin áðr en um nokkurt þeirra er dæmt eða sektargerð lokið.

sérstaklega flutt m. t. t. möguleika á þessari heimfærslu til refsiákvæða.“ G var dæmdur til greiðslu sektar.

Í svokölluðu Landssímamáli reyndi einnig á mörkin milli ásetnings og gáleysis og hér metur dómurinn hvort vitneskja H á verknaðarstundu hafi lotið að ólögmætu atferli S:

Hérd. Rvk. 23. júni 2004 (S-668/2004) H ákærð fyrir peningaþvætti samkvæmt 264. gr. með því að hafa framselt tékka fyrir samtals þrjár milljónir með vitneskju um að það stafaði úr sjóðum L eftir auðgunarbroti S. Héraðsdómur taldi varhugavert að telja sannað að H hafi vitað um ólögmætar ráðstafanir S. Yrði hún því ekki sakfelld fyrir peningaþvætti af ásetningi samkvæmt 1. mgr. 264. gr. hgl. Um gáleysisbrot samkvæmt 4. mgr. sagði:

Ákærða veitti ólögmætum áviningi viðtöku á bankareikning sinn og ráðstafaði honum í framhaldinu að fyrirmælum S. Sú ráðstöfun var ekki tilviljun, þar sem ákærða hafði tekið þá ákvörðun að aðstoða meðákærða við að framselja tékka er óumdeilanlega stöfuðu frá Landssíma Íslands hf., en ekki meðákærða svo sem ljósrit af þeim báðum bera skýrlega með sér. Verður að meta þá ráðstöfun ákærðu til gáleysis.“ Brot H töldust hins vegar fyrnd samkvæmt 1. tölul. 1. mgr. 81. gr. hgl. í ljósi þess að meira en tvö ár voru liðin frá verknaði hennar. Var hún því sýkn af refsíkröfu.

Ef sýnt er fram á ávining af broti, þ.e. þegar aðili til dæmis móttetur fé inn á reikning sinn, en vafi leikur á vitneskju um brotið er það yfirleitt metið til gáleysis samkvæmt 4. mgr. 264. gr. sbr. 1. mgr.

3.3.5 Verknaðaraðferðir

Í 1. mgr. 264. gr. hgl. er verknaðaraðferðum peningaþvættis lýst. Geymir ákvæðið upptalningu mismunandi verknaðaraðferða og er hér vikið að hverri þeirra um sig með vísan til dómaframkvæmdar. Í þessu samhengi telur norski fræðimaðurinn Alf Petter Högberg að verknaðaraðferð 317. gr. norsku hegningarlagnanna sé ekki tæmandi og því sé túlkun hennar rúm. Í vafatilvikum ráði heildarmat á aðstæðum hverju sinni.⁸⁰

Í fyrri málsl. 1. mgr. 264. gr. hgl. er verknaðaraðferðum skipt í þrennt, þó þær geti í verið hinum sömu eða hægt sé að viðahafa þær allar með einum og sama verknaðinum. Er um að ræða í fyrsta lagi viðtöku ávinnings, öðru lagi nýtingu hans og í þriðja lagi öflun ávinnings til handa sér eða öðrum.

Í *Hrd. 2000, bls. 3873 (161/2001)* tók E við greiðslu sem var áviningur af brotastarfsemi S. Hér er einnig um að ræða nýtingu ávinnings þar sem hann rann inn í fyrirtæki í eigu E meðal annars. Í *Hrd. 2. desember 2010 (495/2010)* taldist G ekki geta sýnt fram á lögmæta öflun fjármuna.

Í síðari málsl. 1. mgr. nágildandi ákvæðis er nokkuð mörgum lýsingum á meðferð ávinnings skeytt við fyrri verknaðarlýsinguna. Lýsir þessi hluti aðallega aðstoð við meðferð ávinnings. Dómaframkvæmd hefur verið nokkur varðandi þær, bæði vegna brots á nágildandi

⁸⁰ Alf Petter Högberg og Ulf Stridbeck: *Hvidvasking*, bls. 37.

ákvæði og þágildandi, en verknaðaraðferðirnar voru mestan part hinum sömu við lagabreytingar.

Í *Hrd. 2000, bls. 3856 (200/2001)* var um umbreytingu að ræða þegar B skipti íslenskri mynt ítrekað í erlendan gjaldeyri. Í *Hrd. 2003, bls. 4008 (333/2003)* þar sem var A sakfeld fyrir að hafa móttekið og flutt ávinnung fíkniefnaviðskipta frá meðákærðu.

Í *Hrd. 21. desember 2010 (402/2010)* vars Z var sakfeld var fyrir að geyma ávinnung á heimili sínu. Í *Hrd. 2005, bls. 1702 (347/2004)* var R var sakfelldur fyrir að hafa af gáleysi tekið við ávinnungi af auðgunarbroti inn á bankareikninga og ráðstafað inn á reikninga einkalhlutafélaga. Á undanskot, ráðstöfun og nýtingu í eigin þágu eða annarra reyndi í *Hrd. 2001, bls. 3775 (241/2001)* þar sem G var ásamt fleirum sakfelldur fyrir peningaþvætti á milljónaávinnungi af af fíkniefnaviðskiptum.

Þessir dómar sýna fram á hversu margþættum verknaðaraðferðum peningaþvætti snýr að. Eins og að ofan kemur fram getur hinn brotlegi viðhaft fleiri en eina af þeim aðferðum sem lýst er í 1. mgr. 264. gr. hgl. við sama brot. Það hefur þó ekki haft teljandi áhrif hingað til í dómaframkvæmd.

3.3.6 Fullframmingarstig

Ákvæði 264. gr. hgl. má telja til samhverfs brots þar sem ekki þarf að sýna fram á tiltekna afleiðingu.⁸¹ Við mat á því hvenær brot gegn 264. gr. hgl. telst fullframið verður að telja svo vera þegar hinn brotlegi viðhefur einhverja þeirra verknaðaraðferða sem í ákvæðinu eru.

Dómstólar hafa litið til nokkurra atriða varðandi mat á því hvenær brotið er gegn ákvæðinu. Í fyrsta lagi vitneskju sakbornings á verknaðarstundu. Ef sakborningur fær til dæmis afhentan ávinnung þá er litið til tengsla hans við þann sem afhenti. Ef um er að ræða að ávinnungur er í vörlum sakbornings í tengslum við annað brot hefur ýmist verið litið til fjárhags viðkomandi og hvort hann hafi gerst brotlegur við lög áður eða að ávinnungur stafar af umræddu broti. Hafa ber í huga að dómaframkvæmd sýnir fram á að aðstæður brots gegn 264. gr. hgl. geta verið mjög mismunandi.

Miðað við umfang og eðli peningaþvættis getur verið nauðsynlegt að líta til hvar í peningaþvættiskeðjunni viðkomandi er. Til dæmis getur verið munur á vitneskju og aðstæðum í tilviki aðila nr. 4 í pýramýðanum er miðað við aðila sem trónir á toppnum.

Þegar metið er hvort ávinnungur stafi af brotastarfsemi er litið til þess hvort að sá sem ávinnung afhendir hafi verið í afbrotum eða einhverjar vísbendingar séu um það.

Ef tilkoma ávinnings stafar bersýnilega frá brotastarfsemi en ekki er sýnt fram á tiltekið brot þarf að skoða hvort ávinnungur sé af lögmætum toga sbr. t.d. þátt G í *Hrd. 2. desember 2010 (495/2010)* en í málínu var sýnt var fram á mikinn mismun á heildartekjum og

⁸¹ Jónatan Þórmundsson: *Afbrot og refsiábyrgð I*, bls. 77: „Þegar lög lýsa verknað refsíðaman án tillits til afleiðinga hans, er um samhverft brot að ræða.“

ráðstöfunartekjum. Ef sýnt er fram á ávinnung tiltekns brots eru ekki sömu kröfur sbr. *Hrd. 21. desember 2010 (402/2010)* þar sem ávinnungur fíkniefnabrots var geymdur á heimili dómfelldu.

Við heildstætt mat dómstóla hefur verið litið til vitneskju hins brotlega um tilkomu ávinnings sbr. *Hrd. 2000, bls. 3873 (161/2001)* þar sem dómfelldi vissi að hann væri að skipta peningum fyrir S sem stóð að umfangsmiklum fíkniefnaviðskiptum. Þetta heildarmat um tilkomu ávinnings skiptir ekki síst máli ef um er að ræða ráðstöfun ávinnings, til dæmis af aðila sem stendur lágt í pýramíða peningaþvættis.

Ef sakborningur nýtir ávinnunginn er litið til þess undir hvaða kringumstæðum það er gert sbr. t.d. *Hrd. 2001, bls. 3775 (241/2001)* þar sem dómfelldu í málinu komu ávinnungi af heimili X sem var í gæsluvarðhaldi vegna fíkniefnabrots og ráðstöfuðu honum í ýmislegt. Í samræmi við það er litið til þess hver atvik voru við ráðstöfun til dæmis viðtakanda ávinnings frá brotamanni sbr. *Hérd. Rvk. 23. júní 2004 (S-668/2004)(Landsíminn)* þar sem ávinnungur var lagður inn á tiltekna reikninga.

Þá ályktun má draga af íslenskri dómaframkvæmd að almenntþurfi ekki að sýna fram á hvert frumbrotið er í skilningi ákvæðisins. Þetta kemur m.a. fram í *Hrd. 2000, bls. 3856 (200/2001)* og *Hrd. 2. desember 2010 (495/2010)*. Er þetta áþekkt í norrænum rétti.⁸²

---

⁸² Þskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 12 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

4 Skil milli 254. gr. hgl. og 264. gr. hgl.

Hér að framan var gerð grein fyrir því að ákvæði 254. gr. hgl. um hylmingu og 264. hgl. um peningaþvætti væru í raun mjög eðlislík. Bæði ákvæði gera meðferð á ólögmætum ávinnings brots refsiverða. Bæði taka til eftirfarandi hlutdeildar í frumbroti.

Ef litið er yfir forsögu 254. gr. hgl. og 264. hgl brota má sjá að bakgrunnur þeirra brota er af misjöfnum meiði. Árið 1939 stóð vilji löggjafans til að ákvæði yrði í refsilögum sem gerði refsivert að taka við ávinnings auðgunarbrots sbr. 254. gr. hgl. Árið 1993 stóð vilji löggjafans til þess að meðferð ávinnings vegna fíkniefnabrota yrði gerð refsiverð vegna þess hve alvarleika þeirra væru sbr. 173 gr. b. Árið 1997 var meðferð ávinnings allra brota á hegningarlögum og tilteknum sérrefsilögum refsiverð til þess að höggva að rótum afbrota og uppræta aðalhvata þeirra, ávinnung. Árið 2009 var meðferð ávinnnings allra brota á hegningarlögum og sérrefsilögum gerð refsiverð auk þess sem manni er gerð refsing fyrir að njóta ólögmæts ávinnings af eigin frumboti.

Samkvæmt tölfræði frá embætti ríkissaksóknara um brotafjölda í brotum af þessu tagi fyrir árið 2010 voru 58 brot til skoðunar hjá ákærvaldinu varðandi 254. gr. hgl. Varðandi 264. gr. hgl. voru þau 14. talsins.

Gildissvið 254. gr. nær til allra auðgunarbrota samkvæmt XXVI. kafla hegningarlaga á meðan gildissvið 264. gr. hgl. nær til allra frumbrota á hgl. og sérrefsilögum.

Ekki er vikið að rýmri refsilogsögu 254. gr. í 4. gr. hgl. svo sem gert er varðandi 264. gr. hgl. og hlýtur refsilogsaga á auðgunarbrotum tengdum 254. gr. hgl. að vera almenn samkvæmt 1. tölul. 4. gr. hgl. Af þessu leiðir að gildissvið 264. gr. er mun rýmra. Ef frumbrot er framið erlendis, til dæmis rán, sem refsivert samkvæmt 252. gr. hgl. hér á landi, myndi 254. gr. hgl. ekki eiga við um meðferð ávinnings ef hann kæmi hingað til lands.

Refsimörk 1. mgr. 254. gr. eru tvískipt, annars vegar 4 ára fangelsi og hins vegar 1 ár við tilteknar refsilækkunarástæður. Refsimörk 1. mgr. 264. gr. eru almennt sex ár í samræmi við tilmæli *FATF* um að það yrði að lágmarki í samræmi við refsihámark auðgunarbrota.⁸³

Hér má minnast á að í eldra ákvæði 264. gr. hafði 4. mgr. 264. gr. að geyma tvískipta refsireglu. Annars vegar að ef ávinnungur teldist smávægilegur og engin sérsök atvik myndu auka á saknæmi þá væri samkvæmt 3. mgr. heimilt að fella mál niður ef það varðaði ekki almannahagsmuni. Hins vegar voru refsimörk varðandi gáleysisákvæði 4. mgr. sektir eða fangelsi allt að sex mánuðum og ef brotið sem ávinnungur stafaði frá varðaði ekki þyngri refsingu en einu ári var heimilt að láta málsskókn niðurfalla. Í frumvarpi til laga nr. 149/2009

⁸³ Þskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 27 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

um breyting á almennum hegningarlögum kom meðal annars fram að ekki væri skýrt í lögum eða lögskýringagönum hvað hlutlægt teldist smávægilegt. Sagði svo í athugasemdum við 7. gr.:

Vegna eðlis og alvarleika peningaþvættis, og í ljósi þess að með 1. mgr. hér að framan er lagt til að refsihámark vegna þessa brots sé hækkað umtalsvert, er hér jafnframt lagt til að nágildandi 3. mgr. 264. gr. verði feld brott. Sömu röksemadir búa að baki þeirri tillögu að fella brott nágildandi síðari málslíð 4. mgr. 264. gr. en þar er veitt heimild til að láta refsingu falla niður varði brotið sem ávinningur stafar frá ekki þyngri refsingu en fangelsi allt að einu ári.⁸⁴

Refsimörk 264. gr. hgl. eru samkvæmt þessu mun þyngri. Ef þvætti tengist frumbroti sama aðila er refsað fyrir bæði frumbrotið og peningaþvætti sbr. 2. mgr. og ef þvætti tengist fikniefnabroti sama aðila er hámarksrefsing allt að 12 ára fangelsi. Í samræmi við tilvitnaðar athugasemdir hér að ofan ná draga þá ályktun að vilji löggafans standi til þess að litið sé á peningaþvætti sem alvarleg brot.⁸⁵

Í framkvæmd reynir einungis á 254. gr. hgl. varðandi auðgunarbrot. Á beiingu 264. gr. hgl. hefur aðallega reynt í tengslum við fikniefnabrot svo og brot sem varða ávinning af auðgunarbrotum þar sem ekki hefur tekist að sýna fram á að háttsemi hins brotlega hafi verið af ásetningi svo sem gerð er krafa um í 254. gr. hgl. Einungis hafa fallið tveir dómar í Hæstarétti síðan nágildandi ákvæði 264. gr. hgl. tók gildi árið 2009.

Ef litið er yfir eldri rétt um bæði ákvæði má segja að 264. gr. hgl., einkum 4. mgr. hafi í framkvæmd verið notuð sem eins konar varaskeifa, þegar sönnun um vitneskju hins brotlega á verknaðarstund er torveld. Hér ber að líta til þess að refsihámark vegna 254. gr. hgl. er allt að 4 ára fangelsi. Refsihámark vegna þágildandi 264. gr. var það allt að 2 ára fangelsi en 4 ár ef brot er ítrekað eða stórfellt. Dómstólar hafa skorið úr um mörk hylmingar og peningaþvættis af góleysi með því að líta til huglægrar afstöðu hins brotlega á verknaðarstundu. Þetta kom fram í svokölluðu TR-máli:

Hrd. 17. september 2009 (628/2008). Tólf einstaklingar voru ákærðir fyrir að hafa tekið við ávinningi auðgunarbrota inn á reikninga sína og ráðstafað þaðan samkvæmt fyrirmælum meðákærðu. Í tilfelli tólfmenninganna var ákært fyrir hylmingu samkvæmt 1. mgr. 254. gr. hgl. og til vara fyrir peningaþvætti samkvæmt 4. mgr. sbr. 1. mgr. 264. gr. hgl. og í ákæru vísað til þess að þeim hafi ekki getað dulist að ekki var um löglega fengið fé að ræða.

Í héraðsdómi var fjallað var um hylmingu sem eftirfarandi hlutdeild í auðgunarbroti annars manns og skilyrði refsiábyrgðar sögð vitneskja um hvernig fjármunir væru tilkomnir, þ.e. hvort ákærðu hafi vitað að innlagt fé á reikninga þeirra og útgefni teknar hafi verið afrakstur auðgunarbrota eða þau hafi grunað að féð væri svo til komið og hefðu þá frekar viljað dylja afleiðingar brotsins en að gera það ekki. Taldi dómurinn ekki skipta máli hvort þeim hafi verið ljóst hver stóð að baki frumbrotinu eða hvaðan fjármunir voru komnir. Við mat á refsiábyrgð fyrir hylmingarbrot taldi dómurinn að skoða þyrfti aðstæður og afstöðu ákærðu á verknaðarstundu, þegar þau samþykktu og veittu fjármunum viðtöku:

⁸⁴ Pskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 27 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

⁸⁵ Pskj. 16, 138. lögþ. 2009-10, bls. 27 (enn óbirt í A-deild Alþt.).

- 1) Ef skynsamlegur vafí léki um huglæga afstöðu sem bjó að baki háttseminni leiddi það til sýknu. Þá kæmi 4. mgr. sbr. 1. mgr. 264. gr. hgl. til skoðunar. Vikið var að refsiréttarlegum sjónarmiðum um þágildandi 264. gr. hgl. svo og 4. mgr. varðandi gáleysi.
- 2) Kom fram að ekki yrði sakfellt fyrir brot gegn 4. mgr. nema sannað yrði að ákærðu hefðu haft hugboð um eða mátt gera sér grein fyrir að um væri að ræða ávinning af hegningarlagabroti. Sakfellt var fyrir hylmingu í tilfelli 10 ákærðu. Sýknað var í tveimur tilfellum og var vikið að í niðurstöðu um annan þeirra, X, að viðtaka og ráðstöfun ávinningsins hafi verið liður í að aðstoða Á af greiðsemi, við að leyna skattskyldum tekjum fremur en ávinningi af auðgunarbroti eða öðru hegningarlagabroti.

Samkvæmt þessu og með vísan í áðurgreinda umfjöllun um vitneskju sakbornings á verknaðarstundu virðast skilin milli 254. gr. hgl. og þágildandi 4. mgr. 264. gr. hafa verið.

Í áðurgreindu *Landsímamáli* reyndi á svipað varðandi þátt dómfellda R. Í héraði var sakfellt sakfelldur fyrir brot gegn 254. gr. hgl. en Hæstiréttur sneri þeim dómi og sakfelldi fyrir 4. mgr. 264. gr:

Hrd. 28. apríl 2005 (347/2004). R var ákærður aðallega fyrir hylmingu samkvæmt 254. gr. hgl. en til vara fyrir peningaþvætti samkvæmt 264. gr. hgl. fyrir að hafa tekið við og ráðstafað ólögmætum ávinningi af auðgunarbroti S. Í héraðsdómi var talið að honum hafi ekki getað dulist að S hafi verið óheimilt að ráðstafa fé L til hans og þeirra fyrirtækja sem um ræddi. Þótt honum hafi ekki verið ljós ásetningur S til ráðstöfunar fjármuna L hafi honum verið ljós heimildarskortur til þess og hefði þannig gerst sekur um hylmingu samkvæmt 254. gr. hgl. Var R var gert að sæta fangelsi í átta mánuði. Hæstiréttur breytti niðurstöðu héraðsdóms og sakfelldi fyrir peningaþvætti af gáleysi. Mat rétturinn vitneskju R um heimildir S til að ráðstafa fénu sem um ræddi. Taldist R ekki hafa haft nógu skýra mynd af ólögmætri háttsemi S og ekki haft ásetning til að hylma yfir brotum S. Fjárhæðir sem R sýslaði með hefðu hins vegar verið verulegar og honum hefði ekki átt að dyljast óeðlilegt atferli S. Taldist viðtaka á umræddum fjárhæðum af hálfu R vera stórfellt gáleysi samkvæmt 4. mgr. 264. gr. hgl. og var R gert að sæta fangelsi í þrjá mánuði.

5 Niðurstaða

Hér að framan hefur verið gerð grein fyrir ákvæðum hegningarlaga sem varða meðferð á ólögmætum ávinningi. Í samræmi við þá alþjóðasamninga sem Ísland er aðili að og eru gildandi í íslenskum rétti er ljóst að með ákvæði 264. gr. hgl. hefur íslenska ríkið uppfyllt skyldur sínar.

Markmið löggjafans var með setningu 264. gr. hgl. að höggva að rótum afbrota með því að gera meðferð ávinnings sem af þeim leiðir refsiverðan.

Samkvæmt umfjöllun hér að framan er þó ekki mikill munur á hylmingu í skilningi 254. gr. hgl. og peningaþvætti í skilningi 264. gr. hgl. Í raun ætti, miðað við eðli beggja brota og markmið löggjafans með þeim báðum, að líta á þau í heild sem þvættisbrot í skilningi almennra hegningarlaga.

Hér mætti velta fyrir sér hvort sú sé raunin, að íslenski löggjafinn þurfí að endurskoða ákvæði 254. gr. hgl. og 264. gr. hgl. með það að leiðarljósi að tilgangi þeirra beggja verði náð. Í eldri rétti var ákvæði þágildandi 264. gr. hgl. notað sem eins konar varaskeifa þegar ekki var sýnt fram á auðgunarásetning þeirra sem töldust hafa brotið gegn 254. gr. hgl. Með lagabreytingu árið 2009 var hins vegar gildissvið 264. gr. hgl. rýmkað og skerpt á ýmsu í ákvæðinu til þess að uppfylla þær alþjóðlegu skuldbindingar sem vikið var að hér að framan.

Nú er svo komið að ákvæði 254. gr. hgl. tekur á vægari hátt á brotum sem varða meðferð ávinnings af broti á lögum, þ.e. auðgunarbrotum. Auk þess er sjálfsþvætti á frumbroti aðila ekki refsivert samkvæmt verknaðarlýsingu 254. gr. hgl.

Auðgunarbrot eru engu síður alvarleg en önnur brot gegn lögum og því mætti endurskoða ákvæði 254. gr. hgl. þannig að það samræmist markmiði þessara alþjóðlegu skuldbindinga og vilja íslenska löggjafans.

Áður hefur verið minnst á hvernig ákvæði um bæði hylmingu og peningaþvætti eru í norrænum rétti. Í norskum, dönskum og sænskum hegningarlögum hefur þessum brotið verið komið saman fyrir í ákvæðum hegningarlaga viðkomandi landa með mismunandi áherslum. Sú leið er að mati höfundar rökrétt.

HEIMILDASKRÁ

Alf Petter Högberg og Ulf Stridbeck: *Hvidvasking*. Oslo, Noregi 2008.

Alþingistíðindi.

Lögfræðiorðabók með skýringum. Ritstj.: Páll Sigurðsson. Reykjavík 2008.

Hólmsteinn Gauti Sigurðsson: *Islandske rettspraksis om medvirkning i henhold til hvitvasking og bestemmelsen i straffelovens §264 med hensyn til begrepet forvarning og inndragning*. Óutgefinn lokaritgerð við Lögregluháskólann í Oslo. Oslo, Noregi 2009.

Jónatan Þórmundsson: *Afbrot og refsiábyrgð I*. 2. útgáfa. Reykjavík 2005.

Jónatan Þórmundsson: *Afbrot og refsiábyrgð II*. 2. útgáfa. Reykjavík 2010.

Jónatan Þórmundsson: „Einkenni auðgunarbrota: tengsl þeirra innbyrðis við önnur brot“ *Tímarit lögfræðinga*, 4. hefti 2008, bls. 403-463.

Jónatan Þórmundsson: „Mútur“. *Úlfjótur*, 4. tbl. 1973, bls. 380-381.

Grágás, lög Íslendinga. Ritstj: Gunnar Karlsson, Kristján Sveinsson og Mörður Árnason. Reykjavík, 2001.

Skýrsla peningaþvættisskrifstofu ríkislöggreglustjóra 2006. Ríkislöggreglustjórinn, Reykjavík 2007.

Skýrsla peningaþvættisskrifstofu ríkislöggreglustjóra 2008. Ríkislöggreglustjórinn, Reykjavík 2009.

Stefán Már Stefánsson: Evrópusambandið og Evrópska efnahagssvæðið. Reykjavík 2000.

Vagn Greve og Thomas Elholm: *Forbrydelserne. Inføring i strafferettens specielle del*. 2. útgáfa. Kaupmannahöfn, Danmörku 2009.

William C. Gilmore: *Dirty money: The evolution of international measures to counter money laundering and the financing of terrorism*. 3. útgáfa. Strassborg, Frakklandi 2004.

DÓMASKRÁ

Dómar Hæstaréttar:

- Hrd. 1974, bls. 544.
- Hrd. 1985, bls. 150.
- Hrd. 1994, bls. 2481.
- Hrd. 1998, bls. 4139.
- Hrd. 1999, bls. 4329.
- Hrd. 2000, bls. 3856 (200/2001).
- Hrd. 2000, bls. 3873 (161/2001).
- Hrd. 2001, bls. 3775 (241/2001).
- Hrd. 2003, bls. 4008 (333/2003).
- Hrd. 2005, bls. 1702 (347/2004).
- Hrd. 17. september 2009 (628/2008).
- Hrd. 2. desember 2010 (495/2010).
- Hrd. 21. desember 2010 (402/2010).

Dómar héraðsdóms:

- Hérd. Rvk. 6. apríl 2001 (S-971/2000).
- Hérd. Rvk. 6. apríl 2001 (S-1003/2000).
- Hérd. Rvk. 23. júní 2004 (S-668/2004).
- Hérd. Suðl. 14. maí 2007 (S-150/2006).

Norskur dómur:

- Rt. 2006 bls. 466.

Danskur dómur:

- UfR. 2005, bls. 839.